

Sukupuolittunut talous

■ KATJA REPO

Marja-Liisa Halko, Anne Mikkola, Anne ja Olli-Pekka Ruuskanen (toim.), *Naiset, miehet ja talous*. Gaudeamus 2010.

I work all night, I work all day, to pay
the bills I have to pay (...)
And still there never seems to be a
single penny left for me (...)
In my dreams I have a plan
If I got me a wealthy man
I wouldn't have to work at all,
I'd fool around and have a ball...

Näin laulaa ABBA vuonna 1976 julkaistulla single-levyllään. *Money, money, money* -kappaleella ei vain taottu lisää rahaa ruotsalaisyhtyeen kassaan ja rasvattu samalla kansainvälisen musiikkibisneksen pyöriä, vaan sillä myös leikeltiin rahaan liittyvillä mielikuvilla. Vaikka kyseistä lyriikkaa ei tulekaan tulkita dokumentaariseksi, on sillä yhtymäkohtansa länsimaisessa kulttuurissa. Ajatukset siitä, että raha ansaitaan kovalla työllä ja avioliitto suojelee köyhyydeltä, ovat helposti tunnistettavia. Vaikka tiedetään, että näillä mielikuvilla ei ole aina todellisuuspohjaa käytännön elämässä, näkemykset rahasta ja sen kuluttamisesta saavat vaikutteita laajemmista yksilöllisyyttä ja perheyhteisyyttä korostavista kulttuurisista ajatusmalleista. Arkisessa elämässä raha ei ole koskaan vain rahaa, vaan se on vahvasti yhteydessä elämää reunustaviin sosiaalisiin, kulttuurisiin ja moraalisiin käytäntöihin ja merkityksiin.

Talous on kulttuurisesti väritynyttä ja läsnä monessa, mutta se on myös seurauksellista. Taloudelliset tekijät vaikuttavat ihmisten vä-

lisiin suhteisiin ja ovat osa prosesseja, joiden kautta tuotetaan yhteiskunnallisia jakeja tai uusinnetaan perheen sisäisiä käytäntöjä. Kansainvälisen kaupan lisääntyminen ja niin sanottu talouden uusi globaali järjestys muuttaa kansallisia tuotantorakenteita, hyvinvointivaltioiden toimintaperiaatteita ja työmarkkinoita.

Talous on myös sukupuolittunutta. Naisilla ja miehillä on taloudessa erilaisia vastuita ja asemia. Naiset ovat miehiä näkyvämpiä toimijoita perheen piirissä ja ansaitsevat työmarkkinoilla vähemmän kuin miehet. Myös naisten ja miesten kuluttamisessa on eroja. Talouden ja sukupuolen suhde on historiallisen kehityksen tulosta. Se ei ole annettu, vaan jatkuvan muutoksen ja neuvottelun kohde.

Talouden ja sukupuolen välinen jännite on keskeinen teema teoksessa *Naiset, miehet ja talous*. Teoksen punainen lanka on pohtia nimenomaan sitä, ”miten naiset ja miehet toimivat taloudessa ja miten taloudelliset tekijät vaikuttavat tasa-arvon kehittymiseen”. Teoksen tärkeä lähtökohta on myös näkemys siitä, että ”talous on osa jokaisen arkea”. Talous on mukana äänestyskäyttäytymisessä ja kauppareissulla yhtä hyvin kuin perheen ja työn yhteensovittamisen käytännöissä.

Naiset, miehet ja talous -kirja on artikkelikokoelma, jonka kirjoittajat edustavat taloustieteen eri aloja. Kokoelmassa talous ymmärretään moninaisena kenttänä, joka kietoo sisäänsä yhtä hyvin yksilöiden arjessa tekemiä valintoja kuin suuria globaaleja kehityskulkuja. Teos on jaettu temaattisesti neljään eri osaan, joissa kussakin taloutta lähestytään inhimillisen elämän ja yhteiskunnallisten rakenteiden eri

tasoilta ja ulottuvuuksilta.

Teoksen ensimmäinen osa keskittyy yksilöön ja siihen, kuinka yksilö tekee päätöksiä. Osassa arvioidaan ja kritisoidaan perinteisen taloustieteen kuvaa ihmistä rationaalisena ja sukupuolettomana toimijana (Pertti Haaparanta ja Marja-Liisa Halko), pohditaan miesten ja naisten suhtautumista taloudelliseen riskinottoon (Marja-Liisa Halko) ja kuvataan talouden, sukupuolen ja äänestyskäyttäytymisen suhdetta (Anna-Liisa Asikainen).

Kokoelman toisessa osassa tarkastelukulma siirtyy yksilöstä perheeseen. Perheen ja talouden yhteyksiä puretaan ja kuvataan perheen sisäisen resurssien jaon (Olli-Pekka Ruuskanen) ja kotitöiden tekemisen (Anu Raijas ja Riepu Pakoma) näkökulmista. Päivi Mattila-Wiro osoittaa myös, että kotitaloustyölle voidaan laskea taloudellinen arvo, joka on mahdollista ottaa huomioon kansantulolaskelmissa. Lopuksi Terhi-Anna Wilska tarkastelee tyttöjen ja poikien taloudellista asemaa perheissä.

Teoksen kolmas osa keskittyy työmarkkinoihin. Aluksi Heikki A. Loikkanen tarkastelee tekijöitä, jotka johtavat naisten ja miesten palkkaeroihin ja siihen, että vain pieni osa ylemmistä viranhaltijoista tai johtajista on naisia. Tämän jälkeen arvioidaan lasten vaikutusta naisten ja miesten palkkaeroihin (Sami Napari) ja perheen ja työn yhteensovittamista (Elina Moisio).

Teoksen viimeisessä osassa siirrytään globaalille tasolle. Sen aloittaa Ulla Lehmijoen artikkeli, jossa tarkastellaan syntyvyyttä ja sen yhteyttä naisten ja miesten yhteiskunnalliseen asemaan. Anne Mikkolan kirjoituksessa arvioidaan puo-

lestaan sitä, kuinka talouden kautta voidaan vähentää sukupuolittuneiden kulttuuristen stereotyyppien valtaa. Lopuksi kysytään, voiko talouden globalisoituminen olla positiivinen kehitys, joka murtaa syrjiviä rakenteita (Pertti Haaparanta).

Teoksen toimittajat kirjoittavat, että artikkelien kokonaisuus tarjoaa ”yhdessä uudenlaisia ajattelun ja analyysin välineitä kaikille, jotka ovat kiinnostuneista sukupuolten asemasta”. Ehkä on paikallaan olla kriittinen sen suhteen, tarjoaako teos todella aivan uutta tietoa ja näkökulmaa sukupuolten asemaan, sillä monista teoksen teemoista on keskustelu jo pitkään erityisesti feministisen ja sosiologisen tutkimuksen piirissä. Esimerkiksi kysymykset perheen ja työn yhteensovittamisesta tai työmarkkinoiden segregaatiosta ovat olleet laajan tutkimuksellisen kiinnostuksen kohteena. Se on kuitenkin varmaa, että tällä ajatuksia herättävällä teoksella on tärkeä paikka sukupuolta problematisoivassa tutkimuksessa. Teoksen ehdoton anti on, että siinä taloustieteilijät pohtivat taloutta yhteiskuntakriittisesti ja sukupuolta problematisoivalla otteella.

Teos avautuu kohti yhteiskuntaa ja inhimillistä elämää. Tätä kautta lukija saa kuvan taloudellisen toiminnan motiivien moniarvoisuudesta. Haaparanta ja Halko kirjoittavatkin, että puhtaan itsekkyyden sijaan ihmisten taloudellista käyttäytymistä ohjaavat myös reiluus ja oikeudenmukaisuus. Myös riskinotto ja kilpailu taloudellisen toiminnan moottoreina problematisoituvat. Halko esittää, että naisilla on miehiä suurempi taipumus karttaa riskejä ja kilpailua, joka on puolestaan yhteydessä siihen, että kilpailullinen työympäristö ei aina paranna

kaikkien työntekijöiden suorituksia.

Perhe ja talous saavat teoksessa myös ansaitsemansa huomion. Perheen ja talouden suhde ei näyttyä teoksessa kuitenkaan yksisuuntaisena. Artikkelit osoittavat, että perhe tuottaa sekä taloudellista tasa-arvoa että epätasa-arvoa. Ruuskasen mukaan naisten taloudellista asemaa perheissä ei voida tulkita länsimaisissa yhteiskunnissa yksioikoisesti vain alistettuna. Hänen mukaansa naiset pystyvät nauttimaan kohtuullisen osan perheen kokonaiskulutuksesta, mutta hän toteaa myös, että naisten osuus perheen kulutuksesta on sitä pienempi mitä köyhempi kotitalous on. Naiset näyttävät siis toimivan puskureina muiden perheenjäsenien kokemaa köyhyyttä vastaa, kuten feministisessä köyhyystutkimuksessa usein esitetään. Myös Mattila-Wiro tuo esille, että naisten toimijuudella on tärkeä sija pienituloisissa perheissä. Naiset kompensoivat pieniä ansiotulojaan valmistaamalla itse sellaisia tuotteita ja palveluja, joita parempituloiset ostavat markkinoilta.

Talouden ja sukupuolen välisiä suhteita peilataan teoksessa myös työmarkkinoihin. Johtajissa on enemmän miehiä ja työssäkäyvien naisten palkat ovat miesten palkkoja matalampia. Napari nostaa esille mielenkiintoisen ”lapsisakon” käsitteen suhteessa näihin työelämän sukupuolittuneisiin käytäntöihin. Tällä käsitteellä viitataan siihen, että tutkimusten mukaan lapsilla on kielteinen vaikutus äitien palkkoihin. Isyydellä ja äitiydellä onkin äideille ja isille erilaisia taloudellisia seurauksia. Miehet eivät kärsi lapsisakosta, koska lapset eivät vaikuta negatiivisesti heidän palkkakehitykseensä.

Teoksessa pohditaan myös, kuinka globaalissa maailmassa on mahdollista kulkea kohti tasa-arvoisempaa taloutta. Mikkolan mukaan tasa-arvoisen yhteiskunnan keskeinen edellytys on se, että naisilla on mahdollisuus toimeentuloon ja itsenäisyyteen. Koulutetut naiset työllistyvät helpommin ja synnyttävät vähemmän lapsia. He panostavat myös enemmän lastensa terveyteen ja koulutukseen. Tällöin, Mikkolan mukaan, ”kulttuurin usein kahlitsevien stereotyyppien valta vähenee” (s. 232). Taloudellinen kehitys on usein edellytys sille, että yhteiskunnassa panostetaan tyttöjen kouluttamiseen.

Naiset, miehet ja talous-teoksessa talous sukupuolittuu ja politisoi-tuu: talous ei ole enää vain taloutta ja voiton tavoittelua, vaan myös tärkeä poliittinen väline, jolla voidaan ohjata sukupuolten välisen tasa-arvon edistämistä tai perheiden ja lasten hyvinvointia. Oikeudenmukaisuus ja eettisyys ovat osa taloutta ja asia, minkä huomioimista kvartaalitalouden aika todella tarvitsee. *Naiset, miehet ja talous*-teos ja sen laaja-alainen lähestymistapa talouteen on erittäin tervetullut lisä niin taloutta kuin sukupuolten välistä tasa-arvoa koskevaan keskusteluun. Samalla sen läheinen suhde arkeen herättää – ainakin yhteiskuntatieteilijän – ideoimaan mitä moninaisimpia poikkeittieteellisen tutkimuksen mahdollisuuksia, jotta talous osana modernia elämää tarjoaa.

Kirjoittaja on yhteiskuntatieteen tohtori ja sosiaalipolitiikan yliassistentti Tampereen yliopistossa.